

**PERSONALITĂȚI
CARE AU SCHIMBAT
ISTORIA LUMII**

De la primul război mondial până în prezent

1914 – până în prezent

enciclopedia rao

PREFATĂ	p. 9		
Charlie CHAPLIN	p. 10		
1914 Crearea personajului Charlot			
<i>În Charlot e mulțumit de sine, Charlie Chaplin dă viață acestui personaj – vagabondul – care cunoaște imediat un succes răsunător.</i>			
LAWRENCE AL ARABIEI	p. 14		
1916 Lawrence îl întâlnește pe Faysal			
<i>La 16 octombrie, T.E. Lawrence ajunge la Djedda și își oferă sprijinul fiului șerifului de Mecca. Este începutul epopeii lui „Lawrence al Arabiei”.</i>			
Giovanni AGNELLI	p. 16		
1916 Construirea sediului Fiat de la Lingotto			
<i>Firmă întemeiată și condusă mai bine de douăzeci de ani de Giovanni Agnelli, Fiat s-a impus rapid drept una dintre primele întreprinderi italiene.</i>			
Albert EINSTEIN	p. 18		
1916 Teoria relativității generale			
<i>Punând în discuție principiile fizicii clasice, Einstein formulează teoria relativității generale, care consideră gravitația ca o deformare a continuității spațiu-timp.</i>			
David LLOYD GEORGE	p. 22		
1916 Lloyd George devine prim-ministru			
<i>Punându-și toată energia în slujba efortului de război, își conduce țara la victorie cu eficiență și fermitate.</i>			
Thomas WOODROW WILSON	p. 24		
1917 Intrarea Statelor Unite ale Americii în război			
<i>Thomas Woodrow Wilson își angajează țara în primul război mondial de partea Aliaților.</i>			
Lev TROŢKI	p. 28		
1917 Troțki este ales președinte al sovietului din Petrograd			
<i>Revenit în Rusia cu câteva luni mai înainte, se alătură bolșevicilor și conduce Revoluția din Octombrie la Petrograd.</i>			
Vladimir Ilici Ulianov, zis LENIN	p. 32		
1917 Revoluția din Octombrie			
<i>În noaptea de 24 spre 25 octombrie, bolșevicii ocupă punctele strategice din Petrograd. A doua zi, congresul sovietelor recunoaște guvernul lui Lenin.</i>			
Georges CLEMENCEAU	p. 36		
1917 Declarații tranșante			
<i>Numit președinte al Consiliului de Miniștri pe 16 noiembrie, Clemenceau este hotărât să continue luptele până la victoria finală.</i>			
Igor STRAVINSKI	p. 40		
1918 Povestea soldatului			
<i>Prima compoziție în care Stravinski integrează elemente de jazz, această lucrare va influența puternic muzica epocii.</i>			
Emmeline Goulden PANKHURST	p. 42		
1918 Marea Britanie acordă drept de vot femeilor			
<i>Personalitate marcantă a mișcării feministe, Emmeline Pankhurst a militat toată viața pentru egalitatea politică a bărbaților și femeilor.</i>			
Emiliano ZAPATA	p. 44		
1919 Zapata este asasinat			
<i>Apărător înflăcărat al revendicărilor funciare ale țăranilor, cade victimă unei trădări.</i>			
Marcel PROUST			p. 46
1919 Lui Marcel Proust i se decernează Premiul Goncourt			
<i>Scriitorul este recompensat pentru romanul La umbra fetelor în floare, partea a doua a operei sale fundamentale, în căutarea timpului pierdut.</i>			
James JOYCE			p. 50
1922 Ulise este publicat la Paris			
<i>Operă de câpătai a lui James Joyce, această versiune modernă și parodică a Odiseei caută să unifice într-un limbaj total procedee stilistice dintre cele mai diverse.</i>			
Iosif Vissarionovici Djugașvili, zis STALIN			p. 52
1922 Stalin devine secretar general al partidului			
<i>Acesta este începutul ascensiunii lui Stalin care, în numai câțiva ani, se va impune ca stăpân absolut al Uniunii Sovietice.</i>			
Benito MUSSOLINI			p. 58
1922 Marșul asupra Romei			
<i>La 28 octombrie, Cămașile Negre fasciste mășăluiesc spre capitala italiană. Victor-Emmanuel al III-lea cedează și-i încredințează lui Mussolini conducerea guvernului.</i>			
Mustafa Kemal ATATÜRK			p. 62
1923 Kemal este ales președinte al republicii			
<i>Ales de Marea Adunare Națională care tocmai a proclamat republica, Kemal mută capitala, în mod simbolic, de la Istanbul la Ankara.</i>			
Miguel de UNAMUNO			p. 66
1924 Începe exilul lui Unamuno			
<i>Foarte critic față de noul regim al lui Primo de Rivera, Unamuno este dat afară de la universitate și deportat în Insulele Canare, de unde pleacă în Franța.</i>			
Charles LINDBERGH			p. 68
1927 Traversarea Atlanticului			
<i>Pe 21 mai, Lindbergh, care plecase de la New York în ajun, aterizează pe Aeroportul Le Bourget la bordul avionului său, Spiritul din Saint Louis, realizând astfel prima traversare fără escală a Atlanticului.</i>			
Alexander FLEMING			p. 70
1928 Descoperirea penicilinei			
<i>Alexander Fleming descoperă din întâmplare o substanță cu acțiune inhibitoare asupra bacteriilor.</i>			
Walt DISNEY			p. 72
1928 Nașterea lui Mickey			
<i>Cu acest personaj nou, Walt Disney obține primul său mare succes comercial.</i>			
Salvador DALÍ			p. 74
1929 Câinele andaluz			
<i>Dalí colaborează la filmul lui Buñuel, un scurtmetraj de șaptesprezece minute, care generează un mare scandal din cauza scenariului său provocator care sfidează logica.</i>			
Mohandas GANDHI			p. 76
1930 „Marșul sării”			
<i>Gandhi organizează un marș pentru adunarea de sare și vânzarea acesteia fără a plăti taxa impusă de britanici.</i>			
Sigmund FREUD			p. 80
1930 Suferință în interiorul civilizației			
<i>Renunțând la studiul cazurilor individuale, Sigmund Freud aplică abordarea psihanalitică marilor probleme ale civilizației.</i>			

- António de Oliveira SALAZAR p. 84
1932 Salazar, președinte al Consiliului de Miniștri
Aflat în fruntea țării până în 1968, instituie „Statul Nou”, un regim autoritar care se sprijină pe catolicism, naționalism, corporatism și anticomunism.
- Franklin Delano ROOSEVELT p. 86
1933 Primul New Deal
Confruntat cu o criză economică fără precedent, Franklin Delano Roosevelt inaugurează o serie de reforme, consfințind o mai mare intervenție a statului.
- Léon BLUM p. 90
1936 Primul guvern al Frontului Popular
În urma victoriei în alegerile legislative a socialiștilor, comuniștilor și radicalilor, Léon Blum devine președinte al Consiliului de Miniștri.
- Francisco FRANCO p. 94
1936 Insurecția naționalistă
Pe 18 iulie, are loc o lovitură de stat militară îndreptată împotriva republicii. Este începutul războiului din Spania, din care Franco va ieși învingător în 1939.
- John KEYNES p. 98
1936 Publicarea Teoriei generale a forței de muncă, a dobânzii și a monedei
John Keynes oferă în această lucrare o explicație teoretică a șomajului endemic care se răspândea în Marea Britanie și pune bazele unei înnoiri a teoriei economice.
- Eamon DE VALERA p. 100
1937 Noua Constituție a Irlandei
Sub conducerea lui De Valera, Statul liber Irlanda de Sud devine Republica Eire, iar statutul de dominion este abolit.
- Pablo PICASSO p. 102
1937 Picasso pictează Guernica
Măturie în alb și negru a suferințelor provocate de război, această operă marchează începutul implicării politice a lui Picasso.
- Winston CHURCHILL p. 106
1940 Churchill devine prim-ministru
În fruntea guvernului de uniune națională, Churchill va opune o rezistență îndârjită Germaniei naziste.
- Charles DE GAULLE p. 110
1940 Apelul de la 18 iunie
De la Londra, de Gaulle îi cheamă pe soldații francezi să i se alăture pentru a continua lupta, după ce în ajun Pétain ceruse un armistițiu autorităților germane.
- Philippe PÉTAIN p. 116
1940 Lui Pétain i se acordă puteri depline
Reuniți la Vichy la 10 iulie, deputații îi acordă marelui, cu o foarte largă majoritate, puteri depline. Regimul de la Vichy urmează celei de-a III-a Republici.
- Charles Édouard Jeanneret, zis LE CORBUSIER p. 120
1943 Carta de la Atena
Le Corbusier publică un manifest în sprijinul ameliorării habitatului urban.
- Jean MOULIN p. 122
1943 Crearea CNR
La 27 mai, la Paris, se reunește pentru prima oară Consiliul Național al Rezistenței. Sub conducerea lui Jean Moulin se organizează și se unifică mișcările de rezistență.
- Dwight EISENHOWER p. 126
1944 Debarcarea Aliatilor în Normandia
Sub comanda lui Eisenhower, pe 6 iunie este declanșată operațiunea „Overlord”. 130 000 de soldați aliați debarcă pe plajele normande.
- Philippe de Hauteclocque, zis LECLERC p. 130
1944 Divizia 2 Blindată intră în Paris
Venind în ajutorul insurecției declanșate de Rezistența pariziană, tancurile lui Leclerc pătrund în capitală pe 23 august, obținând pe 25 predarea germanilor.
- Adolf HITLER p. 132
1945 Sinuciderea lui Adolf Hitler
În buncărul său de la Berlin, Führerul își pune capăt zilelor cu un foc de pistol în gură, împreună cu amanta sa, Eva Braun.
- HO ȘI MIN p. 138
1945 Independența Vietnamului
Pe 2 septembrie, Ho Și Min proclamă Republica Democrată Viet Nam, dar francezii reușesc să recucerească sudul țării.
- HIROHITO p. 142
1945 Capitularea Japoniei
Pe 2 septembrie, la bordul cuirasatului Missouri, ancorat în Golful Tokyo, delegații japonezi și cei aliați semnează actul de capitulare necondiționată a Imperiului Soarelui-Răsare.
- Juan PERÓN p. 146
1946 Perón este ales președinte al republicii
Peron va rămâne la putere aproape zece ani, timp în care instaurează un nou sistem politic, justițialismul.
- Alcide DE GASPERI p. 150
1946 Proclamarea Republicii Italiene
După episodul dureros al războiului, țara porneste pe drumul reconstrucției, sub conducerea democrat-creștinului De Gasperi.
- Jawaharlal NEHRU p. 152
1947 Independența Indiei și a Pakistanului
Președinte al Partidului Congresului din 1929, Jawaharlal Nehru este principalul artizan al suveranității Indiei.
- TITO p. 156
1948 Ruptura de Moscova
Refuzând să aplice directivele Kominformului, Tito își angajează țara pe o cale de dezvoltare originală, independentă de ortodoxia stalinistă.
- Simone de BEAUVOIR p. 160
1949 Al doilea sex
Contestând existența unei „naturi feminine”, provoacă un adevărat scandal, iar cartea este trecută la index.
- Konrad ADENAUER p. 164
1949 Adenauer devine primul cancelar al RFG
Liderul creștin-democraților este ales de deputați cu o majoritate de un vot.
- MAO ZEDONG p. 168
1949 Mao proclamă Republica Populară Chineză
Punând capăt războiului civil, acest act marchează victoria comuniștilor chinezi.
- TCHANG KAI-CHEK p. 174
1949 Exilul lui Tchang Kai-Chek în Taiwan
Învins de comunisti, este obligat să renunțe la președinția republicii și se refugiază în Taiwan, unde își instalează guvernul.
- Henri MATISSE p. 178
1951 Capela de la Vence
Pe 25 iunie, episcopul de Nisa sfințește capela de la Vence, decorată de Henri Matisse, care realizează aici una dintre capodoperele sale.
- Gamal Abdel NASSER p. 180
1952 Venirea la putere a lui Nasser
Pe 23 iulie, un grup de ofițeri, sub comanda locotenent-colonelului Gamal Abdel Nasser, pune capăt regimului corupt și autoritar al regelui Faruk.

- Respectivul nu este un cuprins și cărți
- HUSSEIN al Iordaniei** p. 184
- 1952 Hussein este proclamat rege al Iordaniei**
Conducând monarhia hasemită timp de aproape cincizeci de ani, este obligat să facă față unui context regional dificil, marcat de conflictul israeliano-palestinian.
- ELISABETA A II-A** p. 186
- 1953 Elisabeta a II-a este încoronată la Westminster**
Regină a Marii Britanii, Scoției și Irlandei de Nord, șefă a Commonwealth, este nevoită să înfrunte numeroasele critici la adresa monarhiei britanice.
- Pierre MENDÈS FRANCE** p. 188
- 1954 Mendès France, președinte al Consiliului de Miniștri**
Pe 17 iunie, este investit de Adunarea Națională și se angajează ca, până la 20 iulie, să pună capăt războiului din Indochina.
- Nikita Sergheevici HRUȘCIOV** p. 192
- 1956 Raportul Hrușciiov**
Într-un text citit cu ocazia celui de-al XX-lea Congres al PCUS, Hrușciiov denunță crimele lui Stalin, mai ales cultul personalității și teroarea polițienească, deschizând calea destalinizării.
- Habib BOURGUIBA** p. 196
- 1957 Bourguiba, primul președinte al Republicii Tunisia**
După abolirea monarhiei, părintele independenței este ales de deputați în fruntea statului pe 25 iulie.
- Albert CAMUS** p. 198
- 1957 Lui Camus i se decernează Premiul Nobel pentru Literatură**
Cu ocazia ceremoniei de decernare, Camus rostește un discurs în favoarea independenței scriitorului față de orice formă de îndobitocnire și de spirit instituțional.
- PELÉ** p. 202
- 1958 Pelé câștigă prima sa Cupă Mondială**
În vârstă de șaptesprezece ani, Pelé marchează două goluri în finală și se impune încă de acum ca un jucător de excepție.
- Ernesto „Che” GUEVARA** p. 204
- 1959 Revoluția din Cuba**
După răsturnarea dictatorului Batista, El Che și Fidel Castro orientează noul regim pe calea revoluționară, naționalizând plantațiile de trestie de zahăr și de tutun.
- DALAI-LAMA** p. 208
- 1959 Începutul exilului**
În fața poziției intransigente a Chinei, Dalai-Lama ia drumul exilului și se refugiază în India, la Dharamsala.
- Léopold Sédar SENGHOR** p. 210
- 1960 Senghor este ales președinte**
El devine primul șef de stat al Senegalului independent și va rămâne la putere până în 1980.
- Patrice LUMUMBA** p. 212
- 1960 Independența Congoului**
Pe 30 iunie, Baudouin I, regele Belgiei, proclamă la Léopoldville independența Congoului belgian, iar Patrice Lumumba devine șef al guvernului.
- HASSAN AL II-LEA** p. 214
- 1961 Hassan al II-lea accede la tron**
Succesor al tatălui său, Mohamed al V-lea, el va conduce Marocul cu o mână de fier timp de treizeci și opt de ani.
- PAUL al VI-lea** p. 216
- 1963 Paul al VI-lea devine papă**
Succesor al papei Ioan al XXIII-lea, a dat un impuls decisiv ultimelor trei sesiuni ale Conciliului II Vatican.
- John Fitzgerald KENNEDY** p. 218
- 1963 Asasinarea lui Kennedy**
Pe 22 noiembrie, la Dallas (Texas), președintele american cade victimă unui atentat. Această moarte creează legenda Kennedy.
- Muhammad ALI** p. 222
- 1967 Lui Muhammad Ali i se retrage titlul de campion mondial**
Pentru refuzul de a pleca în Vietnam, Ali este suspendat și riscă cinci ani de închisoare.
- Martin Luther KING** p. 224
- 1968 Asasinarea lui Martin Luther King**
Pe 4 aprilie, la Memphis (Tennessee), pastorul de culoare, apostol al nonviolentei, este ucis cu mai multe focuri de armă.
- Yasser ARAFAT** p. 228
- 1969 Yasser Arafat devine președintele OEP**
Sub conducerea sa, organizația cunoaște o evoluție rapidă, reunind principalele tendințe ale cauzei palestinienilor.
- Golda MEIR** p. 230
- 1969 Golda Meir, președinte al Consiliului de Miniștri israelian**
Pe 17 martie, ea îi succedează lui Levi Eșkol la conducerea guvernului. Sionistă convinsă, se arată ostilă oricărei renunțări la teritoriile cucerite de Israel în timpul Războiului de Șase Zile.
- Georges POMPIDOU** p. 234
- 1969 Pompidou este ales președinte al Franței**
Continuator al generalului de Gaulle, el s-a străduit să modernizeze țara și s-o transforme într-o mare putere industrială.
- Neil ARMSTRONG** p. 236
- 1969 Armstrong face primul pas pe Lună, la 21 iulie, ora 21.56**
Împreună cu Aldrin, colectează mostre de sol selenar timp de două ore și jumătate și instalează aparatură științifică.
- Willy BRANDT** p. 238
- 1969 Willy Brandt devine cancelar**
Primul cancelar social-democrat de după crearea Republicii Federale Germane formează un guvern de coaliție cu liberalii.
- Mário SOARES** p. 240
- 1970 Mário Soares pleacă în exil**
Militant activ împotriva dictaturii lui Salazar, încarcerat în mai multe rânduri, Mário Soares își părăsește țara și se refugiază în Franța.
- Richard NIXON** p. 242
- 1972 Afacerea Watergate**
Vizat în mod direct de acest scandal de spionaj politic, Richard Nixon va fi obligat să demisioneze în scurt timp.
- Salvador ALLENDE** p. 246
- 1973 Allende este răsturnat printr-o lovitură de stat**
Asediat în palatul prezidențial La Moneda de trupele generalului Pinochet, Allende se sinucide pe 11 septembrie.
- Aleksandr SOLJENIȚIN** p. 248
- 1973 Arhipelagul Gulag**
Această carte, care descrie în detaliu viața deținuților din lagărele de muncă sovietice, are un ecou extraordinar în Occident.
- Valéry GISCARD D'ESTAING** p. 250
- 1974 Giscard devine președinte al Franței**
Pe 19 mai, la cel de-al doilea tur al alegerilor prezidențiale, este ales cu 50,84% din voturi, în detrimentul lui François Mitterrand.

- 1974 Haile SELASSIE I** p. 252
Detronarea negusului
Pe 12 septembrie, forțele armate invadează palatul împăratului Ethiopiei, îl detronează pe Haile Selassie I și instaurează un socialism autoritar.
- Simone VEIL** p. 256
1975 Promulgarea Legii Veil
Simone Veil, ministru al Sănătății, reușește să învingă numeroasele piedici și să obțină votarea legii care autorizează întreruperea voluntară a sarcinii.
- POL POT** p. 258
1975 Cucerirea Phnom Penhului
Părăsită de generalul Lon Nol și de trupele americane, capitala este invadată de Khmerii Roșii, care instaurează o dictatură criminală.
- JUAN CARLOS I** p. 260
1975 Juan Carlos I este încoronat rege al Spaniei
La două zile după moartea lui Francisco Franco, pe tronul Spaniei urcă nepotul regelui Alfons al XIII-lea, din dinastia de Bourbon.
- Bill GATES** p. 262
1975 Crearea companiei Microsoft
Întemeiată de Bill Gates, această societate americană a devenit astăzi numărul unu mondial pe piața programelor de calculator, iar întemeietorul, unul dintre cei mai bogați oameni din lume.
- Jean MONNET** p. 264
1976 Jean Monnet, cetățean de onoare al Europei
Inițiator al Comunității Europene a Cărbunului și Oțelului (CECA), susținător înfocat al cauzei europene, Jean Monnet este supranumit „părintele Europei”.
- DENG XIAOPING** p. 268
1977 Reabilitarea lui Deng Xiaoping
După căderea „Bandeî celor Patru”, care îl înlăturase, Deng revine la putere.
- IOAN-PAUL AL II-LEA** p. 272
1978 Karol Wojtyła este ales papă
Pentru prima oară după anul 1522, este ales papă un cardinal neitalian. Noul suveran pontif adoptă numele de Ioan-Paul al II-lea.
- Ruhollah KHOMEINI** p. 276
1979 Revenirea lui Khomeini la Teheran
După plecarea șahului, pe 16 ianuarie, ayatollahul își face o intrare triumfală la Teheran, pe 1 februarie, marcând astfel începutul Revoluției islamice în Iran.
- Margaret THATCHER** p. 280
1979 Victoria conservatorilor
Lider al Partidului Conservator începând din 1975, Margaret Thatcher devine prima femeie prim-ministru al Marii Britanii.
- Maica TEREZA** p. 284
1979 Premiul Nobel pentru Pace
Prin acest premiu, lupta Maicii Tereza împotriva marginalizării și a sărăciei primește recunoaștere internațională.
- Lech WAŁĘSA** p. 286
1980 Marile greve de la Gdansk
Acestea au condus la semnarea unor acorduri privind revendicările formulate de muncitori și la nașterea sindicatului independent Solidaritatea.
- John LENNON** p. 288
1980 John Lennon este asasinat
Interpret-compozitor de mare talent, el cade victimă unui dezechilibrat mintal, la zece ani după ce s-a despărțit de grupul Beatles.
- François MITTERRAND** p. 290
1981 Mitterrand, președinte al Franței
Învîingându-l pe Valéry Giscard d'Estaing cu aproape 52% din voturi, François Mitterrand devine, pe 10 mai, primul președinte socialist al celei de-a V-a Republici.
- Anwar el-SADAT** p. 294
1981 Asasinarea lui Sadat
Semnatar al acordurilor de la Camp David, Anwar el-Sadat este răpus de gloantele extremiștilor musulmani care se opun politicii sale față de Israel.
- Ronald REAGAN** p. 296
1984 Realegerea lui Reagan
Ales pentru prima oară președinte al SUA în 1980, Ronald Reagan, care a reușit să relanseze economia americană, este reales triumfal patru ani mai târziu.
- Mihail Sergheevici GORBACIOV** p. 298
1985 Gorbaciov, în fruntea Uniunii Sovietice
Pe 14 mai, la două zile după moartea lui Cernenko, Gorbaciov este numit secretar general al Partidului Comunist, devenind astfel conducătorul Uniunii Sovietice.
- Václav HAVEL** p. 302
1989 Arestarea lui Václav Havel
Dramaturgul este arestat din nou și încarcerat de regimul comunist, ceea ce provoacă indignare și proteste.
- Saddam HUSSEIN** p. 304
1990 Invadarea Kuwaitului
Înfăptuită de armata lui Saddam Hussein, aceasta a declanșat un conflict care a opus Irakul unei forțe multinaționale conduse de Statele Unite ale Americii.
- Helmut KOHL** p. 306
1990 Reunificarea Germaniei
Pe 3 octombrie, la mai puțin de un an după căderea Zidului Berlinului, landurile din RDG aderă la RFG. Sub conducerea lui Helmut Kohl, cele două Germanii devin o singură entitate.
- Slobodan MILOŠEVIĆ** p. 310
1991 Începutul războiului în fosta Iugoslavie
După proclamarea independenței Sloveniei și a Croației, Slobodan Milošević militează pentru formarea unui stat iugoslav sub dominație sârbă.
- Yitzhak RABIN** p. 312
1993 Acordul de la Washington
Semnat de Yitzhak Rabin și Yasser Arafat, acesta marchează un istoric pas înainte în dialogul atât de dificil dintre israelieni și palestinieni.
- Nelson MANDELA** p. 314
1994 Nelson Mandela, președinte al Africii de Sud
Pe 10 mai, acest celebru prizonier politic este ales de Parlament președinte al Republicii Africa de Sud. Este prima persoană de culoare care accede la această funcție.
- INDICE** p. 319

CHARLIE CHAPLIN

Aducând în scenă personajul Charlot, Chaplin a dăruit comediei burlești o calitate a expresivității pe care puțini actori o vor mai atinge după el. El a creat unul dintre eroii cei mai îndrăgiți din lume, care a devenit apoi unul din miturile cinematografului.

Actor de *music-hall* la început, Charlie Chaplin își datorează popularitatea dezvoltării cinematografului. În primul său film, *Cum îți câștigi viața* (1914), creează rolul unui gazetar ambițios care se dă drept aristocrat. Dar Chaplin este în căutarea unui personaj mai simpatic. Niște pantaloni largi, ghețe prea mari, o vestă strâmtă, o pălărie melon, un baston și o mustață – iată ingredientele: în 1914, în *Charlot e mulțumit de sine*, se naște personajul Charlot. Succesul este imediat. Personaj captivant, acest vagabond cu ținută ponosită provoacă râsul general făcând gafă după gafă. Mersul său de rață și felul cum își răsuțește bastonul fac înconjurul lumii.

O COPILĂRIE DIFICILĂ

Înainte de a deveni o stea mondială, Chaplin a avut o copilărie nefericită, destul de apropiată, în linii mari, de viața vagabondului Charlot. S-a născut la Londra, în 1889, într-o familie de artiști de *music-hall*. Tatăl său, alcoolic, a murit în 1894; mama a avut o carieră artistică mediocră și a fost internată în mai multe rânduri. Charles și fratele său Sidney au fost crescuți într-un orfelinat. La vârsta de cinci ani, Chaplin a urcat pentru prima oară pe scenă. Într-o seară, cu o voce tremurată, i-a ținut locul mamei sale. I-a imitat vocea spartă, spre deliciul spectatorilor

◀ Charlot a emoționat întreaga lume deoarece a întruchipat cu tandrețe existența patetică și uneori tragică a celor umili. Geniul său? Faptul că și-a păstrat surâsul în plină dramă.

care au râs în hohote. Râsul și lacrimile – în această asociere neobișnuită între drama socială și comedia burlescă rezidă întreaga operă a lui Chaplin. În 1898, este cooptat într-o trupă de copii, „Cei opt băieți din Lancashire”, unde ia lecții de dans, mimă și castaniete. În 1903, i se încredințează primul rol în teatru, într-o piesă intitulată *Sherlock Holmes*. La vârsta de paisprezece ani, își începe cariera.

RĂZBOIUL, MOMENT DE COTITURĂ

Două turnee în Statele Unite ale Americii îi schimbă viața. După ce părăsește Anglia natală, Chaplin se angajează, în decembrie 1913, la Compania Keystone a lui Mack Sennett. Totodată, renunță la teatru pentru cinematografie. Într-un singur an, 1914, toamnă treizeci și cinci de scurtmetraje care-l fac celebru pe vagabondul Charlot, personajul său. Chaplin vrea să fie independent: pleacă de la Mack Sennett și se angajează la Mutual Film Corporation care îi oferă mijloace tehnice și bănești considerabile. Și totuși, nu chiar pe gustul său, pentru că în 1917 optează pentru First National contra unui onorariu care depășește un milion de dolari. Spre deosebire de cutumele hollywoodiene, Chaplin vrea să dețină controlul asupra a tot ce înseamnă filmele sale, de la elaborarea scenariului până la distribuție. În acest scop, împreună cu Douglas Fairbanks și Mary Pickford, fondează compania independentă United Artists. De acum înainte, are propriile sale studiouri și-și produce singur filmele. Primul război mondial, în care Statele Unite ale

Charlie Chaplin, Douglas Fairbanks și Mary Pickford
 În 1919 compania independentă United Artists.
 În va putea, de acum înainte, să-și producă
 filmele, fără să se mai supună exigențelor
 a companii.

COMEDIA BURLESCĂ

na dintre primele modalități de
 presie ale cinematografului mut ame-
 an a fost comedia burlescă. Producă-
 rului hollywoodian Mack Sennett i se
 torează descoperirea celor mai mari
 ente în domeniu, pe care le-a recru-
 t din trupele de teatru și din specta-
 lele cu saltimbanci: Buster Keaton
 a acrobat, Harold Lloyd juca pe scenă
 la vârsta de doisprezece ani, Chaplin
 la paisprezece, iar Groucho Marx și
 ații săi erau comici ambulanti. În anii
 20, cinematograful le-a creat o repu-
 tie internațională acestor actori și
 a fixat, fiecăruia, anumite
 sături de caracter: stângăcia
 Charlot, viclenia lui Harold
 Lloyd cu ochelarii săi plați, vani-
 tea lui Bran și nerozia lui Stan.
 ar în curând comedia burlescă
 vine satirică, iar în anii 1930,
 Chaplin nu este singurul care se
 doiește de virtuțile unei so-
 etăți democratice și indus-
 tiale afectate de recesiune.
 timii reprezentanți ai acestei
 recții sunt Jerry Lewis în
 ateale Unite ale Americii și Jacques
 ati în Franța.

Americii se implică din 1917, îi oferă lui
 Chaplin un public larg – soldații aliați – și o
 temă – efortul de război. Unele scurtme-
 traje ale cineastului fac în mod explicit pro-
 pagandă. Aparițiile sale publice atrag
 mulțimi deloc de neglijat. Pe 8 aprilie 1918,
 30 000 de persoane iau parte la mitingul
 organizat pe Wall Street, la New York,
 alături de Chaplin, Mary Pickford și Dou-
 glas Fairbanks. „Chiar în momentele aces-
 tea, germanii au preluat inițiativa și avem
 nevoie de dolari. Ar trebui să ne imbarcăm
 și să mergem până acolo, ca să-l gonim din
 Franța pe acest diavol bătrân, pe Kaiser“ –
 declară Charlie Chaplin. Unul dintre succe-
 sele cele mai importante ale cinemato-
 grafiei de război este, fără îndoială, *Charlot
 soldat*, a cărui premieră a avut loc pe 30 oc-
 tombrie 1918, cu puțin timp înaintea
 armistițiului din 11 noiembrie.

▲ Stan (Stan Laurel) și Bran (Oliver Hardy) în *Cavalerul
 fără frică și fără cusur*. „Slabul” și „grasul” au format
 timp de aproape douăzeci de ani, începând din 1927,
 cuplul cel mai comic din istoria cinematografiei.

1914

Crearea personajului Charlot

În *Charlot e mulțumit de sine*, Charlie Chaplin
 dă viață acestui personaj – vagabondul –
 care cunoaște imediat un succes răsunător.

CRONOLOGIE

- 1889**
Londra, 16 aprilie:
se naște Charles Spencer Chaplin.
- 1898-1901**
Se alătură trupei
„Cei opt băieți din Lancashire”.
- 1913**
Chaplin pleacă în Statele Unite ale Americii.
Renunță la teatru pentru cinematografie.
- 1914**
Primul film al lui Chaplin: *Cum îți câștigi
 viața*. **Crearea personajului Charlot**
 în *Charlot e mulțumit de sine*.
- 1917**
Statele Unite ale Americii intră în război
 de partea Aliaților.
- 1918**
Premiera filmului *Charlot soldat*.
- 1919**
Chaplin creează compania United Artists.
- 1921**
Puștiul, primul lungmetraj al lui Chaplin.
- 1925**
Goana după aur cunoaște un mare succes.
- 1927**
Cântărețul de jazz, primul film vorbit
 din istoria cinematografiei.
- 1929**
Premiul Oscar pentru *Cercul*, lansat cu un an
 înainte. Începutul crizei economice mondiale.
- 1930**
Luminile orașului, primul film sonor
 al lui Chaplin.
- 1936**
Timpuri noi.
- 1940**
Dictatorul, primul film vorbit
 al lui Chaplin.
- 1947**
Domnul Verdoux.
- 1952**
Confruntat cu maccarthysmul, Chaplin
 părăsește SUA în favoarea Europei.
 Premiera filmului *Luminile rampei*.
- 1957**
Filmul *Un rege la New York*
 denunță maccarthysmul.
- 1967**
Contesa de Hong Kong,
 primul film color al lui Chaplin.
- 1972**
Al doilea Oscar, pentru întreaga carieră.
- 1975**
Chaplin este înnoobilat de regina Angliei.
- 1977**
Chaplin moare în noaptea de Crăciun.

CHAPLIN ESTE CHARLOT

După război, opera lui Chaplin devine foarte cunoscută și câștigă în forță și originalitate. Viziunea sa asupra comediei burlești îl ajută să jongleze, ca actor, cu contrastele pentru a provoca râsul: în filmele sale, bogatul se opune săracului; candoarea, brutalității; bucuria, tristeții. Mim de mare talent, el rămâne mult timp fidel cinematografului mut și se delimitează de cel vorbit, pe care-l contestă public în 1927, cu ocazia nașterii acestuia, în *Cântărețul de jazz* al lui Alan Crosland. Gagurile sale – fugărelele, șuturile în fund, încăierările generale – și ridicolul de situație cuceresc publicul, cu atât mai mult cu cât Chaplin exploatează magistral această sursă de râs pe care filozoful Henri Bergson o formula astfel: „Mecanică aplicată asupra viului”. Subiectele tratate – mizeria, alcoolismul, sărăcia, iubirea imposibilă – îi emoționează pe spectatori și favorizează identificarea cu personajul principal: fiecare poate să se

▲ O capodoperă de poezie și tandrețe: *Puștiul* (*The Kid*), cu tânărul Jackie Coogan.

DICTATORUL (1940)

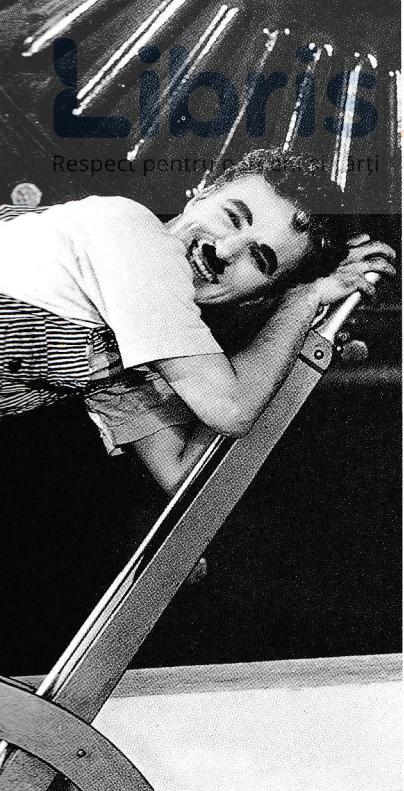
Atunci când filmează *Dictatorul*, Chaplin este în culmea gloriei. Filmul, realizat în 1940, marchează o cotitură în opera sa, fiind vorba despre primul lui film vorbit. Personajul se îndepărtează oarecum de stereotipul vagabondului întruchipat de Chaplin. De fapt, Chaplin pune în scenă doi protagoniști: Adenoid Hynkel, dictatorul, care seamănă ca două picături de apă cu Adolf Hitler, și un mărunț frizer evreu – sosia lui. Acesta din urmă i se substituie lui Hynkel și-l umple astfel de ridicol. Prin forța sa evocatoare, secvența în care dictatorul jonglează cu un glob pământesc rămâne de domeniul antologicului. Chaplin denunță nazismul și fascismul: îl înțeapă și pe Benito Mussolini, înfățișat de personajul Benzino Napaloni. *Dictatorul* este o vibrantă pledoarie împotriva ideologiilor totalitare. „Este loc pentru fiecare pe lumea aceasta” – proclamă frizerul evreu, ca un suprem mesaj de înfrățire universală împotriva barbariei.

▲ În *Dictatorul*, Chaplin evită capcana propagandei, dar lansează un mesaj de toleranță față de cei mai slabi, indiferent de rasă sau religie.

recunoască în Charlot. Eternul vagabond, care este rând pe rând boxer, muncitor, piccolo de cafea, pictor sau dentist, înfruntă realitățile dure ale vieții, dar nu își pierde nici un moment nepăsarea înăscută și iluziile de evadare. „Este un personaj cu mai multe fațete”, explică Chaplin. „Este în același timp vagabond, gentleman, poet, visător, însingurat [...]”. Vrea să vă facă să credeți că este un fel de savant [...], dar nu i se pare sub demnitatea lui să adune de pe jos mucerile de țigară, nici să șterpească acadeaua unui copil.” Chaplin este totodată un actor implicat. Multe dintre filmele sale sunt o satiră a societății occidentale. În *Goana după aur* (1925), el nu ezită să dezvăluie reversul visului american, prezentând mizeria căutătorilor de aur. Urmărit întruna de un polițist, care simbolizează ordinea instituită, Charlot ia apărarea oamenilor mărunți. În același timp, el păstrează, chiar și în mizerie, o aparență de demnitate, datorită bastonului de burghez. Chaplin critică în egală măsură sistemul capitalist, mai cu seamă taylorismul, evocat de lucrul la bandă rulantă din *Timpuri noi* (1936). În *Dictatorul* (1940), atacă totalitarismul. Dar forța filmelor lui Charlie Chaplin nu rezidă numai în acuitatea ironică a privirii sale. Actorul adaugă o dimensiune poetică, tipică pentru el: în *Goana după aur*, Charlot, care este înfometat, improvizează un „dans al pâinilor” cu puținul de mâncare; în *Luminile rampei* (1952), Chaplin este

ro, un clown care îi redă unei balerine
ia de a trăi.

CHAPLIN – NEÎNȚELES PERSECUTAT

ut în Anglia, Chaplin cunoaște succe-
America. Și totuși, patria sa de
ie îl va înlătura treptat de pe scena
că. Mediile puritane îl atacă în legătură
enturile sale sentimentale și cu cele
divorțuri. La fiecare despărțire, presa de
al se dezlănțuie, cu articole de o teri-
violență. În 1943, mass-media exploa-
afacerea Joan Barry: actrița, o fostă
ire a lui Chaplin, îl acționează pe
a în justiție într-un proces de paterni-
FBI alimentează zvonurile. Patru ani
târziu, America puritană condamnă fil-
Domnul Verdoux (1947), în care Chaplin
a burghezia, inegalitatea socială și
nul judiciar. La începutul anilor 1950,
za maccarthystă și „vânătoarea de
oare“ care îi urmează îi creează noi
lțăți actorului, bănuir că ar fi fost
iat de mediile comuniste. În timpul
de-al doilea război mondial, el partici-
într-adevăr la un miting de susținere a
nii Sovietice. Comisia pentru cerceta-
activităților antiamericane își propune
audieze, dar se răzgândește aflând
re amenințarea actorului de a se
nta înaintea ei deghizat în Charlot.
lar război Hollywoodului – spune

▲ Filmul *Timpuri noi* denunță alienarea muncitorului
de către mașină, dar mai mult decât muncitorul,
pe Chaplin îl preocupă omul. Filmele sale nu fac
nici un fel de partizanat politic: ele sunt în primul rând
umaniste.

Chaplin, care rămâne unul dintre actorii
americani cei mai cunoscuți în toată lumea.
După care adaugă: „Sunt un făcător de
pace“. Un senator american cere expulzarea
lui Chaplin. În 1952, actorul își organizează
un turneu în Europa și se îmbarcă pe vapor
cu destinația Marea Britanie. Autoritățile
americane profită de ocazie și îi retrag viza:
Chaplin este condamnat la exil. Profund
afectat de modul în care a fost alungat, el
hotărăște să se stabilească în Europa, unde
filmele sale au fost întotdeauna primite cu
entuziasm. Alege Elveția, realizează alte
două filme – *Un rege la New York* (1957) și
Contesa de Hong Kong (1967) – și își scrie
biografia. Nici decernarea Premiului Oscar
pentru întreaga carieră nu reușește să risi-
pească amărăciunea pe care o resimte
Chaplin față de sistemul hollywoodian.
Înnobilat de regina Angliei, Sir Charles
Spencer Chaplin hotărăște să rămână în
Europa. Se stinge din viață în noaptea de
Crăciun a anului 1977. O dată cu el dispare
o stea a cinematografului, dar personajul
Charlot a intrat pentru totdeauna în patri-
moniul omenirii.

„VÂNĂTOAREA DE VRĂJITOARE“

La fel ca alte peste două sute de
celebrități de la Hollywood, Charlie
Chaplin cade și el victimă maccarthys-
mului. În contextul războiului rece,
senatorul american Joseph McCarthy
declanșează, în februarie 1950, o ade-
vărată „vânătoare de vrăjitoare“ care
era menită să deconspire agenții proso-
vietici infiltrați în Statele Unite ale
Americii. Mediile artistice și aparatul de
stat (mai ales apropiații fostului preșe-
dinte F.D. Roosevelt) sunt afectate de
această campanie de calomnii și denun-
țuri. Soții Rosenberg, acuzați de spionaj,
sunt executați în iunie 1953. Un an mai
târziu, în decembrie 1954, Senatul con-
damnă maccarthysmul.

▲ Acuzați de spionaj în favoarea Uniunii Sovietice
și executați în 1953, Julius și Ethel Rosenberg rămân
victimele emblematice ale „vânătorii de vrăjitoare“
desfășurate în Statele Unite ale Americii.

LAWRENCE AL ARABIEI

Fascinația exercitată de Orient asupra occidentalilor a fost întruchipată cel mai bine de istoricul, arheologul și războinicul Thomas Edward Lawrence. Figură mitică, „Lawrence al Arabiei” este unul dintre ultimii eroi romantici ai secolului XX.

UN EROU MISTERIOS

Ce căuta în Deșertul Arabiei Thomas Edward Lawrence? Fiindcă îl regăsim acolo, în numeroase fotografii, ascuns sub văluri lungi, în costumația beduinilor. Fără îndoială, o imposibilă mântuire. „Domnul urăște păcatul, dar îl iubește pe păcătos.”

Această afirmație a mamei lui Lawrence este considerată îndeobște una dintre cheile personalității eroului, profund marcat de secretoșenie și de un puternic sentiment de vinovăție. Femeia a fost guvernanta lui Thomas Chapman, un aristocrat irlandez cu care a avut cinci copii. În Anglia epocii victoriene, a fi bastard era o țară care trebuia ținută ascunsă. Întreaga viață a lui Lawrence va avea, de aceea, o latură misterioasă. Convins încă din cea mai fragedă tinerețe că avea rezervat un destin cu totul special, Thomas Edward își dezvoltă o adevărată pasiune pentru Evul Mediu și se identifică cu eroii săi, cavalerii. Apoi, lecturile îl poartă

către Orient. În 1909, pleacă în Siria, în căutarea fortărețelor ridicate de cruciați. La Jesus College din Oxford, se specializează în arhitectura militară, iar ulterior participă la campaniile de săpături de la situl hitit Karkemish din Siria (astăzi în Turcia).

La izbucnirea primului război mondial, Lawrence vrea să se înroleze în armata lui Kitchener, dar este considerat mai util în secția geografică a Statului Major General. Munca sa constă în reactualizarea hărților regiunii Sinai. Totuși, în 1915, este cooptat în serviciul britanic de informații pentru problemele arabe, de la Cairo, cu scopul secret de a „fabrica o nouă națiune” și a influența politica în Orient a Coroanei britanice.

ÎNTRE ORIENT ȘI OCCIDENT

În iunie 1916, izbucnește revolta arabilor împotriva Imperiului Otoman, aliat cu Germania. Lawrence vrea s-o organizeze chiar el, prin înarmarea populațiilor din Mesopotamia, pentru a submina autoritatea turcească în regiunea Damascului. Trimis la Djedda în luna octombrie, își oferă sprijinul lui Faysal, cel de-al treilea fiu al lui Hussein, șeriful de Mecca. Lawrence înțelege imediat care este strategia de urmat – gherila, perfect adaptată individualismului care îi face pe arabi reticenti la orice formă de disciplină. El obține armament englezesc de la Cairo și conduce atacurile pe traseul căii ferate Damasc-Medina. Adevăratul obiectiv fiind reprezentat de Siria, următoarea etapă este Aqaba, port strategic la Marea

◀ Personaj mistic, care și-a construit cu atenție legenda, Lawrence al Arabiei a fost un om labil. Vulnerabil în fața manevrelor politice, a preferat să se retragă decât să nu-și respecte promisiunile.

pe care îl cucerește cu ajutorul emirului Faysal și al generalului Allenby. El, care își ține tunurile îndreptate către este atacat dinspre deșert și cucerit pe 1917. Totul pare să-i meargă bine lui. Și totuși, visul său de a unifica Mijlociul într-un singur regat este erant de acordurile secrete Sykes-Picot. În mai 1916, care împart zonele de influență franceză și engleză. Lawrence se simțea umilit în fața prietenilor săi arabi și că fiindcă nu-și poate respecta angajamentele luate față de ei. Apar primele critici: înaintarea trupelor nomade este limitată. În noiembrie 1917, aflat în misiune de spionaj la Deraa, este arestat de britanici care-l iau drept dezertor. Este bătut și torturat. Brutalitatea acestei experiențe nu este decât să sporească sentimentul de revoltă față de britanici care-l macină. În decembrie 1917, când intră în Ierusalim, o dată cu armata engleză sprijinită de beduini, este disperat, distrus fizic și psihic. Înaintarea britanicilor continuă: Damascul este cucerit în octombrie 1918. Devenit stârnă pentru ambele părți într-o perioadă de negocieri diplomatice între arabi și englezi, Lawrence părăsește Orientul Mijlociu și se întoarce în Anglia. Războiul i-a ucis orice sentiment de libertate, orice încredere în sine, orice motivație de a mai lupta.

GOASA DE A FI OM

cu a-și apăra opera, Lawrence face parte din delegația britanică la conferința de

interpretat magistral de Peter O'Toole, regia de Anthony Quinn, Lawrence al Arabiei este transformat într-un mit de filmul de David Lean (1962).

pace din ianuarie 1919. El continuă să spera că se va renunța la acordurile Sykes-Picot. Dar interesele imperialiste sunt prea mari și Franța recuperează Siria. Faysal este alungat în vara lui 1920. Lawrence devine atunci consilier pentru afaceri arabe – apreciat de Churchill – la Colonial Office. Dar în 1922 demisionează și se înrolează ca simplu soldat în Royal Air Force (RAF), sub pseudonim. Descoperit de jurnaliști, este obligat să părăsească RAF. Ca om, arborează o grandioare pe care o căuta odinioară la arabii din Hedjaz.

Dar această izolare arogantă este doar o iluzie. „Umilirea propriei mele persoane, asta urmăresc” – recunoaște el. În 1926, publică povestirea *Cei șapte stâlpi ai înțelepciunii*, care are un imens succes: „În paginile acestea, nu e vorba despre mișcarea arabă, ci despre mine în cadrul acestei mișcări”. În martie 1935, devenit unul dintre marii scriitori de limbă engleză, Lawrence părăsește armata. Moare după câteva săptămâni, pe 19 mai, într-un accident de motocicletă, în circumstanțe rămase neelucidate. În ultima parte a vieții sale, acest personaj strălucit a căutat, în mod paradoxal, să se confunde cu vulgul, să se priveze de bunăvoie de plăcerile acestei lumi, să se umilească în toate situațiile. Într-un eseu rămas celebru, Malraux spunea despre el că este „unul dintre spiritele cele mai religioase ale vremii sale, dacă prin spirit religios îl înțelegem pe cel care resimte până în străfundurile sufletului angoasa de a fi om”.

1916

Lawrence îl întâlnește pe Faysal

La 16 octombrie, T.E. Lawrence ajunge la Djedda și își oferă sprijinul fiului șerifului de Mecca. Este începutul epopeii lui „Lawrence al Arabiei”.

CRONOLOGIE

- 1888** Tremadoc (Tara Galilor), 16 august: se naște T.E. Lawrence.
- 1907** Lawrence intră la Jesus College de la Oxford.
- 1910** Teza de absolvire în domeniul arhitecturii militare.
- 1911** Își începe munca de arheolog la Karkemish, în Siria.
- 1914** Lawrence este cooptat în secția geografică a Statului Major General britanic, apoi se mută la serviciul de informații de la Cairo.
- 1916** Acordurile Sykes-Picot. Începutul revoltei arabe în Hedjaz. **Lawrence îl întâlnește pe Faysal.**
- 1917** Arabii cuceresc orașul Aqaba. Lawrence este luat prizonier la Deraa. Intrarea Aliatilor în Ierusalim.
- 1918** Cucerirea Damascului.
- 1919** Lawrence participă la conferința de pace de la Versailles în delegația britanică, în calitate de consilier și interpret al lui Faysal.
- 1921** Devine consilierul lui Churchill.
- 1922** Se înrolează în RAF, sub numele de John Hume Ross.
- 1923** Presa îi dezvăluie noua identitate și Lawrence este dat afară din RAF. Se înrolează în Corpul de Tancuri sub numele de Shaw.
- 1925** Revine în RAF.
- 1926** Apariția cărții *Cei șapte stâlpi ai înțelepciunii*.
- 1935** Lawrence părăsește armata. Moare pe 19 mai, într-un accident de motocicletă.